

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ УКРАЇНОЗНАВСТВА ІМ. І. КРИП'ЯКЕВИЧА
ІНСТИТУТ НАРОДОЗНАВСТВА

ЦУРКАН КАТЕРИНА СЕРГІЇВНА

УДК 39:[745.52+677]:[7.036:[377/378+008](477.83)“18/20”(043.3)

**НАРОДНИЙ ТА ПРОФЕСІЙНИЙ ТЕКСТИЛЬ НА ЛЬВІВЩИНІ
В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХІ СТ.:
ОСВІТНЬО-КУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ**

Спеціальність 07.00.05 – етнологія

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата історичних наук

Львів – 2021

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у відділі історичної етнології Інституту народознавства НАН України.

Науковий керівник:

кандидат мистецтвознавства, доцент
Кусько Галина Дмитрівна,
Львівська національна академія мистецтв,
декан факультету декоративно-прикладного
мистецтва.

Офіційні опоненти:

доктор історичних наук,
старший науковий співробітник
Чмелик Роман Петрович,
Комунальний заклад Львівської обласної
ради «Львівський історичний музей»,
директор;

кандидат історичних наук, доцент
Коцан Василь Васильович
Комунальний заклад «Закарпатський музей
народної архітектури та побуту»
Закарпатської обласної ради,
директор.

Захист відбудеться 21 вересня 2021 р. о 15:00 на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 35.222.01 Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України та Інституту народознавства НАН України за адресою: 79000, м. Львів, просп. Свободи, 15.

Із дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України за адресою: 79026, м. Львів, вул. Козельницька, 4.

Автореферат розіслано 21 серпня 2021 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат історичних наук

В. М. Конопка

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. На тридцятому році державної незалежності України не втрачає актуальності проблема збереження національної ідентичності, мови, розвитку культури. В цьому контексті особливої ваги набуває освітня галузь. Система передачі та здобуття знань є не лише важливим чинником формування професійних компетенцій в різних галузях людської діяльності, але й вагомим засобом духовно-культурного впливу.

Мистецтво текстилю як важлива сфера національної матеріальної культури українців привертало увагу багатьох дослідників, однак галузь освіти у цій галузі не отримала достатнього висвітлення. У контексті сучасних пошуків нових парадигм, ефективних форм і методів мистецької освіти, її оновлення та необхідності збереження національного коріння актуальним є вивчення історичного досвіду в цій царині. З'ясування способів організації й керівництва освітою, форм і рівнів її функціонування, географії поширення освітніх осередків, історичної динаміки, методів роботи провідних шкіл та педагогів тощо покликане стати об'єктивним науковим підґрунтям для формування сучасних стратегій мистецької освіти в Україні.

У розвитку художнього текстилю в Україні та, зокрема, на Львівщині є актуальними дві групи цього виду декоративно-прикладного мистецтва – народний та професійний. Під терміном «народний текстиль» розуміємо такі вироби мистецтва, що належать до матеріальної культури та цінності українського народу, мають характерні традиційні особливості щодо колористики, рисунку, техніки, асортименту та інших параметрів згідно етнографічного районування. Обрані хронологічні межі дозволяють простежити становлення та розвиток професійного текстилю з позиції мистецької освіти у галузі текстилю. «Професійний текстиль» тісно пов'язаний із професійною освітою, яка мала витoki від художньо-промислових шкіл другої половини ХІХ ст., була скерована на підготовку фахівців до промисловості у другій половині ХХ ст., у часи незалежності України – на розвиток індивідуальності художника.

Народний текстиль передбачає функціональне застосування. Передусім текстиль застосовувався для вжитку, кожна річ мала своє призначення, зрозуміле і логічне в побуті або одязі. Іншою характеристикою народного текстилю є його оздоблення. Специфіка оздоблення, форми, характер орнаментики текстильного виробу свідчать про його приналежність до конкретного етнографічного регіону. Ця специфіка відображалась і в освіті. Головними критеріями у виборі місця для організації шкіл були осередки з давніми традиціями промислів.

З другої половини ХХ ст. з огляду на динамічні темпи розвитку текстильного виробництва професійна освіта в галузі текстилю розвивається у напрямку промислового текстилю. Для збереження вектору національних традицій для наступних поколінь у методики навчальних програм львівської освіти у галузі текстилю, зокрема кафедри художнього текстилю ЛДПІДМ

запроваджується вивчення технік народного ткацтва, відповідним чином облаштовані ткацькі майстерні, проводилося вивчення народного орнаменту та його інтерпретацій для виконання завдань з друку, вивчалися зразки народного ткацтва, вибійки, писанкарства (як прототипу «гарячого батіку») та інших видів народного мистецтва. Проводилися етнографічні практики у музеях Львова та в місцях проживання студентів, організовувались поїздки зі студентками в Карпати з метою збору етнографічного матеріалу. У виробництво впроваджувались роботи художників, натхнені народним мистецтвом. Таким чином традиційна складова була передана наступним поколінням художників та викладачів.

В період незалежності України поступово відступає потреба у цілеспрямованій підготовці спеціалістів для промисловості, першочерговим завданням професійного текстилю постає створення художнього образу, осмислення питань, актуальних для суспільства. Відповіді на ці запитання художник текстилю дає шляхом залучення технік та засобів своєї спеціальності. З огляду на такий пріоритет відбувається динамічне розширення формотворчих засобів, які розглядаються у дисертації.

Одним з таких питань – актуальних для нашого суспільства протягом всієї історії є національна самоідентичність. З огляду на те, що професійна освіта – важлива частина розвитку українського професійного текстилю, а народне мистецтво та складові його самобутності – частина етнічної свідомості є потреба у окремій дисертаційній праці, яка б розкрила взаємозв'язок цих видів мистецтва текстилю, професійної освіти та важливості цього зв'язку для української культури та збереження етнічної свідомості наступних поколінь.

Сучасний професійний текстиль продовжує набувати нових форм, тому наше дослідження має перспективи подальшого розвитку.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана у контексті наукової теми відділу історичної етнології Інституту народознавства НАН України «Матеріальна та духовна культура українців у народознавчому дискурсі: традиції та інновації» (державний реєстраційний номер 0115U005546).

Метою дослідження є з'ясування розвитку народного та професійного текстилю на Львівщині в контексті освітньо-культурного процесу в історичній ретроспективі з другої половини XIX ст. – донині.

Відповідно до поставленої мети сформульовані завдання:

- вивчити історіографію з предмета дослідження;
- проаналізувати стан вивчення об'єкту дослідження та з'ясувати невіршені раніше аспекти його вивчення;
- з'ясувати формування системи освіти в контексті народного текстилю у Галичині в другій половині XIX – першій половині XX ст.;
- виявити навчальні методики, що застосовувалися в галузі художнього текстилю у Галичині в другій половині XIX – першій половині XX ст.;

– диференціювати освітні осередки, провести аналіз діяльності шкіл, навчальних майстерень, основних товариств, що сприяли розвитку ткацтва, коронкарства та інших жіночих рукодільних робіт у Галичині;

– з позиції вивчення освітнього аспекту професійного текстилю виявити методичні розробки відділу художнього текстилю ЛУПДМ ім. І. Труша в 1946 – 1980-х рр.;

– проаналізувати умови становлення кафедри текстилю у ЛДПДМ (тепер ЛНАМ), її методичний та творчий розвиток протягом 1946–1980 х рр. та виявити пріоритети роботи кафедри, зв'язок із текстильним виробництвом, здобутки викладачів та випускників кафедри;

– з'ясувати напрямок роботи відділу художнього текстилю ЛУПДМ ім. І. Труша в 1991–2021 рр., педагогічну діяльність його випускників;

– проаналізувати розвиток кафедри художнього текстилю ЛНАМ впродовж 1991–2021 рр. З'ясувати методичні та творчі здобутки діючих викладачів кафедри художнього текстилю ЛНАМ;

– розкрити форми розвитку навчального процесу, методично-організаційної, науково-дослідницької, творчої діяльності на кафедрі художнього текстилю ЛНАМ з 1991 р. і донині;

– охарактеризувати нові методики, професійні техніки, дисципліни в мистецькій освіті у галузі текстилю та виявити тенденції їх розвитку.

– з'ясувати розвиток мистецької освіти у галузі текстилю впродовж періоду другої половини ХІХ – початку ХХІ століття з позиції збереження традицій народного текстилю та розвитку професійного текстилю.

Об'єктом дослідження є народний та професійний текстиль Львівщини, а **предметом** – реміснична та професійна освіта як чинник збереження традиції та розвитку художнього текстилю.

Територіальні межі дослідження. Протягом історичного відтинку – другої половини ХІХ ст. і дотепер Львів входив до складу різних держав. Відповідно до історичних умов, політико-адміністративного поділу, культурно-економічних потреб структувалася та розвивалася освіта в галузі художнього текстилю. У *нижній хронологічній межі* – з другої половини ХІХ ст. – розглядається територія Львівського округу Королівства Галичини та Володимирії з резиденцією у Львові, дистриктами: Рава-Руська, Городок (Ягайлонський), Жовква, Бібрка, Золочів, Броди, Зборів, Тереховля, Бережани. Навчальні осередки цього періоду характеризувались єдністю методично-організаційних підходів, що було обумовлено державною політикою в галузі, характером суспільно-економічних та мистецьких процесів. У *верхній хронологічній межі* – з 1946 р. – розглядаємо Львівську область згідно адміністративного поділу. Оскільки починаючи з другої половини ХХ ст., змінюється адміністративно-політичний устрій, занепадають кустарні промисли, починається період фабричного виробництва, зазнає радикальних змін система освіти, зароджується професійна мистецька освіта. Відтак в контексті дослідження професійного текстилю у роботі розглядається Львів з двома центрами професійної освіти у галузі текстилю: ЛНАМ, ЛДКДУМ

ім. І. Труша, а також ДШНМ (Дитяча школа народних мистецтв, м. Львів, в контексті педагогічної діяльності випускників), Львівська ткацька фабрика (як одна з виробничих баз та в контексті виробничої діяльності випускників), Глинянська килимова фабрика «Перемога» (в контексті історії ткацького осередку в Глинянах та відродженні ткацького промислу в радянський час). Оскільки освіта є частиною професійного мистецтва, розглянуті вищі навчальні заклади інших регіонів України, де працюють випускники ЛНАМ.

Методи дослідження. Вивчення народного та професійного текстилю вимагало системного підходу. Застосовані методи: польове спостереження, порівняльно-історичний, комплексний аналіз. Основним у дослідженні був порівняльно-історичний метод, який дозволив виявити особливості розвитку професійної освіти протягом обраного хронологічного періоду.

При виконанні поставлених завдань застосовані теоретичні та емпіричні методи дослідження. З теоретичних: діахронний та синхронний розгляд матеріалу, аналіз та синтез, індуктивний та дедуктивний методи, гіпотеза. До емпіричних належали: порівняння, інтерв'ю, експеримент. Зібраний теоретичний матеріал з теми (друковані та рукописні джерела) був проаналізований та систематизований. Послідовність ведення дослідження відбувалась за хронологічним принципом, проте збір інформації для останнього періоду відбувався протягом всього періоду роботи над дослідженням.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що *вперше*:

- здійснене комплексне дослідження народного та професійного текстилю з позиції взаємозв'язку з професійною освітою у історичному розрізі;
- зібрано та систематизовано фактичний архівний матеріал щодо кожного з трьох періодів, на які умовно розділені хронологічні межі дослідження;
- здійснена диференціація та систематизація текстильних шкіл за вузькопрофесійним спрямуванням;
- з'ясовано методичну спільність через аналіз статутів текстильних шкіл;
- проведено авторський аналіз художньо-методичної діяльності викладачів навчальних закладів;
- з'ясовано суть методики німецького педагога Розалії Шалленфельд, яка застосовувалася при навчанні в дівочих ремісничих школах Галичини;
- у науковий обіг вводиться інформація (текст дисертації та додатки): Центрального державного історичного архіву м. Львова; архіву Львівської національної академії мистецтв; Державного архіву Львівської області;
- досліджено історію формування освітніх методик у галузі художнього текстилю у період існування СРСР;
- з'ясовані виробничі бази, які співпрацювали з кафедрою художнього текстилю ЛНАМ протягом її розвитку;
- охарактеризовано спеціальні дисципліни кафедри художнього текстилю ЛНАМ та кафедри художнього ткацтва ЛДКДУМ ім. І. Труша, що сформувалися впродовж 1991–2021 рр.;

– розглянуто педагогічну діяльність ряду випускників кафедри художнього текстилю ЛНАМ;

– до наукового обігу введено низку світлин та документів із історії мистецької текстильної освіти;

удосконалено:

– розширено та уточнено структуру та організацію системи органів державної влади і управління, яким підпорядковувалися народні промисли та реміснична освіта в Галичині на кінець XIX – початок XX ст.;

– укладені матеріали з архівних джерел: інформація про органи державного управління і влади, яким підпорядковувалась система освіти в Галичині в кінці XIX – на початку XX ст. Ці матеріали увійшли в графічну схему;

– уточнено структуру мистецької освіти в 1946–1990 та в 1991–2021 рр.;

новий рівень розвитку отримали:

– укладений список товариств, навчальних майстерень та курсів текстилю в Галичині в кін. XIX – поч. XX ст. Інформація з цього списку увійшла до карти текстильних осередків кінця XIX – поч. XX ст.

– поданий повний список баз виробничої практики по відділенню художнього текстилю ЛДПДМ 1946–1980-х рр. (з документів архіву ЛНАМ);

– укладено таблицю дипломних робіт випускників 1953–1980-х рр., що виконувалися на виробничих текстильних підприємствах (з документів архіву ЛНАМ).

Практичне значення дослідження. Уведений до наукового обігу матеріал про професійні текстильні школи Львівщини кінця XIX – початку XX ст. може бути корисним для написання монографії з історії декоративно-ужиткового мистецтва України, використовуватися у лекційних курсах при вивченні історії українського текстилю. Матеріали роботи можуть бути використані для видань з історії ЛНАМ, кафедри художнього текстилю ЛНАМ, кафедри ткацтва ЛДКДУМ ім. І. Труша. Результати дослідження усіх історичних періодів можуть бути використані при організації відповідних тематичних виставок народного та професійного текстилю. Дослідження знайшло практичне застосування при веденні дисципліни «Комп’ютерне проектування» на кафедрі художнього текстилю ЛНАМ. Дослідження має перспективи розвитку, оскільки предмет дослідження є актуальним протягом усієї історії функціонування мистецької освіти у галузі текстилю.

Апробація результатів дисертації. Основний зміст дисертації оприлюднено у формі доповідей та презентацій на міжнародних та всеукраїнських наукових конференціях: «Митець і музей: шляхи взаємодії» (Одеса, 25–27 квітня 2013 р.); 63-тя науково-технічна конференція професорсько-викладацького складу НЛТУ України (Львів, 22 травня 2013 р.); «Мистецтво та епоха: культурно-історичний, ідейний і практичний аспект» (Львів, 23 травня 2013 р.); «Проблеми дизайну та дизайн-освіти у світовому соціопросторі» (Львів, 5–7 грудня 2013 р.); «Духовно-мобілізуюча функція мистецтва: історія і сучасні виклики» (Львів, 15 травня 2014 р.); «Українська

культурно-мистецька практика в історичній ретроспективі» (Рівне, 15–16 листопада 2014 р.); «Перспективи розвитку сучасної науки» (Львів, 5–6 грудня 2014 р.); «Суспільно-культурний вимір творчості: актуальна форма та больові точки життя нації» (Львів, 20 травня 2015 р.); «Українська наука: проблеми сьогодення та перспективи розвитку» (Київ, 24–25 липня 2015 р.); «Концепція сучасної мистецько-дизайнерської освіти України в умовах Євроінтеграції» (Харків, 15–16 жовтня 2015 р.); «Духовно-моральні цінності епохи в еквіваленті естетичної творчості: історія і сучасність» (Львів, 21 квітня 2016 р.); Міжнародна науково-теоретична конференція, присвячена 70-й річниці Львівської національної академії мистецтв та 140-й річниці з часу заснування професійної мистецької освіти у Львові (Львів, 16–17 листопада 2016 р.); «Мистецький процес у новій культурно-цивілізаційній реальності: сталі цінності та подолання стереотипів» (Львів, 23 травня 2017 р.); «Мистецький процес у новій культурно-цивілізаційній реальності: сталі цінності та подолання стереотипів» (Львів, 23 травня 2017 р.); «Технології та їх вплив на сучасну культуру і мистецтво України» (Одеса, 22–23 березня 2018 р.); «Актуальні проблеми гуманітарних та природничих наук» (Харків, 30–31 березня 2018 р.); «Концептуальні дискусії у мистецьких практиках: ідея, форма, інтерпретація» (Львів, 24 квітня 2018 р.); «Художні практики початку ХХІ століття: новації, тенденції, перспективи» (Київ, 22 листопада 2018 р.). Результати вивчення діяльності кафедри художнього текстилю ЛНАМ оприлюднені на виставці, присвяченій 70-річчю кафедри художнього текстилю ЛНАМ (21.09.2016). До цієї дати був опублікований каталог, до якого увійшли матеріали автора дослідження.

Публікації. Основні положення і результати дисертаційного дослідження викладені в монографії та 10 публікаціях, 4 з яких – в українських і зарубіжних фахових наукових виданнях.

Обсяг і структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел (533 позиції), додатків. Загальний обсяг праці становить 451 сторінки, з них 196 сторінок основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтована актуальність теми дисертації, подано зв'язок з науковими програмами, сформульовано мету і завдання, визначені об'єкт та предмет. Окреслені територіальні межі та хронологічні, методи дослідження, методологічні принципи та новизна отриманих результатів. Вказано на практичне значення, подана інформація щодо апробації роботи.

Розділ 1. «Історіографія, джерела та методологія дослідження» складається з трьох підрозділів.

Підрозділ 1.1. «Розробка теми у науковій літературі» відображає історіографічний огляд етнологічних, історичних та мистецтвознавчих досліджень, у яких прямо чи опосередковано розкрито досліджуваний об'єкт.

З'ясовано, що реміснича та професійна освіта як чинник збереження традиції та розвитку художнього текстилю не була предметом наукового дослідження.

Українські етнографічні дослідження кінця XIX ст. пов'язані з діяльністю Наукового товариства ім. Т. Шевченка. В контексті теми нас цікавлять дослідження І. Франка, В. Гнатюка, Ф. Вовка. Народний текстиль вивчали В. Пещанський, М. Голубець. У 1987 р. опублікована колективна монографія «Гуцульщина», у якій вперше узагальнили історико-етнографічне вивчення цього терену. Відносно об'єкту дослідження нас цікавлять статті К. Матейко, О. Полянської (одяг), О. Никорак (художнє ткацтво) та Р. Захарчук-Чугай (вишивка).

Розвиток народознавства (етнографії, етнології, антропології, фольклористики та мистецтвознавства) у Львівському університеті впродовж 1895–1947 рр. розкрито у докторській дисертації Р. Тарнавського «Народознавство у Львівському університеті наприкінці XIX – в першій половині XX ст.: контексти, дискурси, наукові зв'язки» (2020).

Національно-освітню політику Польської держави у 20–30-х роках XX ст., її реалізацію в національній, освітній і мовній сферах висвітлено у монографії О. Рудої «Національно-освітня політика урядів Польщі щодо населення Галичини в 20–30-х роках XX століття: реалізація та рецепції» (2019) за матеріалами докторської дисертації.

До серії «Великого наукового проекту» Інституту народознавства НАН України за науковою редакцією С. П. Павлюка увійшли три колективні монографії присвячені етнографічним групам українців Карпат: гуцулам, лемкам, бойкам (2020). Галузь народного текстилю у монографіях висвітлюють: О. Никорак, Т. Куцир, О. Козакевич, Г. Стельмащук, Р. Дутка.

Суттєвою допомогою при застосуванні етнологічних понять і термінів та для усвідомленого вивчення народної культури є «Енциклопедичний словник понять і термінів з етнології» С. Павлюка (2020).

Грунтовним науковим виданням є серія «Історія декоративного мистецтва України» у п'яти томах. З позиції об'єкту дослідження нас цікавлять том 3, том 4 (народне мистецтво XIX, XX ст., 2009, 2011) та том 5 (Мистецтво XX – початку XXI ст., 2016). У томах третьому та четвертому приділяється увага народному текстилю: ткацтву, килимарству, вибійці, вишивці, вбранню. У томі 5 виокремлюємо статті Г. Кусько (гобелен та новітній текстиль 1990-х), Т. Печенюк (розпис на тканині), її статті у співавторстві із З. Чегусовою про «новітній текстиль» 2000-х та розписний текстиль у громадському інтер'єрі, Л. Жоголь (художні промислові тканини), О. Козакевич (художнє в'язання), Т. Кара-Васильєвої, О. Луковської (орнаментальне ткацтво).

Народне ткацтво та килимарство спеціально досліджували: А. Жук, Я. Запаско, С. Сидорович. Цій галузі присвячені дисертації: О. Никорак, О. Луковської, О. Босого, Є. Харковини. В контексті дисертацій з вивчення народного мистецтва та художніх промислів ткацтво розглядають: Б. Бойчук, І. Вах, О. Дяків, Х. Андрейків.

Українське вибійництво досліджували: М. Новицька, С. Сидорович, Р. Чугай, українські вибійчані тканини були об'єктом дисертації Р. Дутки (1995), українська промислова вибійка (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.) – І. Теслюк (2010).

Українське народне вбрання висвітлене в монографіях: К. Матейко, І. Гургули, І. Свйонтек та дисертаціях: О. Косміної, Г. Стельмашук, В. Коцана В. Щибрі, О. Фединої, Л. Пономар, Ю. Юрчишин.

Українська народна вишивка була об'єктом дисертацій: Р. Захарчук-Чугай, Т. Кара-Васильєвої, А. Варивончик, Н. Волянук, Л. Семчук, Р. Пилипа, досліджень М. Кот, Є. Причепій, Є. Кольбенгаєр, А. Кульчицької. Етнічну мистецьку традицію плетіння з бісеру досліджує О. Федорчук. У 2007 р. вийшла друком її монографія «Українські народні прикраси з бісеру» за матеріалами кандидатської дисертації, у 2021 р. «Традиція бісерного оздоблення народної ноші українців» за матеріалами докторської дисертації.

Порушував проблему мистецької освіти Т. Максисько. Спеціально і системно досліджує питання української мистецької освіти Р. Шмагало. Його монографія «Мистецька освіта в Україні середини ХІХ – середини ХХ ст.: структурування, методологія, художні позиції» (2006) стала першим комплексним дослідженням у якому панорамно висвітлена мистецька освіта України, охоплюючи функціонування мистецькоосвітніх закладів і поза межами Батьківщини. Цій темі присвячена низка публікацій автора.

Першою узагальнюючою, комплексною науковою працею про український радянський гобелен була кандидатська дисертація Г. Кусько «Становлення та розвиток українського радянського гобелену» (досвід історико-теоретичного висвітлення проблеми). Теоретичні аспекти тут розглядаються на матеріалі художньої практики України.

В'язання як складову текстильного рукоділля в Україні вперше дослідила О. Козакевич в дисертації «Мистецтво в'язання в Західній Україні кінця ХІХ – першої третини ХХ століття (історія, типологія, художні особливості, осередки)». В контексті об'єкту дослідження автор торкалась питання ремісничої освіти в Галичині. У дисертації Т. Печенюк «Розпис тканин в Україні (20-і – початок 90-х рр. ХХ ст.) піднімається питання становлення української професійної школи батіку, що сформувалась на базі ЛНАМ.

О. Луковська розглядає формування навчального процесу відділу художнього текстилю ЛФКДУМ ім. І. Труша та кафедри художнього текстилю ЛНАМ, висвітлює творчу та педагогічну діяльність В. Цьоня. У 2018 р. опублікована монографія за матеріалами докторської дисертації «Арттекстиль України у контексті європейських експериментальних тенденцій другої половини ХХ – початку ХХІ ст.».

Цінним є аналіз авторського текстилю у дисертації З. Чегусової «Декоративне мистецтво України другої половини ХХ – початку ХХІ століть: еволюція, трансформації, персоналії» (2021).

Підрозділ 1.2. «Джерельна база роботи» присвячено аналізу джерел. Основною джерельною базою дослідження є документи архівів ЦДІАЛ, ДАЛО,

ЛНАМ, часописи «Діло», «Нова хата», фонди музею ЛНАМ, кафедри художнього текстилю ЛНАМ, кафедри художнього ткацтва ЛДКДУМ ім. І. Труша.

Для першого хронологічного періоду дослідження: фонди ЦДІАЛ, часописи «Діло», «Нова хата», методичні посібники К. Гомоляча, В. Крицінського, Р. Шалленфельд, М. Поспелової-Гатцук. У контексті даної теми в ЦДІАЛ опрацьовані фонди №165, 178 та 179. Це фонди Крайового комітету (м. Львів), Крайової шкільної ради (м. Львів) та Кураторії Львівського шкільного округу (м. Львів).

Для другого хронологічного періоду дослідження був зібраний матеріал з фондів архівів ЛНАМ та ДАЛО. Основним при опрацюванні архіву ЛНАМ був фонд № Р-1653 – накази по інституту 1946–1987 рр. Зібрана та систематизована інформація з фонду увійшла до 3 розділу та додатку Б дисертації. В ДАЛО були опрацьовані фонди: № 784 (Львівське училище прикладного мистецтва ім. Труша Міністерства культури УРСР); № Р-1338; № Р-1341; № Р-1653. Опрацьовані методичні рекомендації викладачів кафедри художнього текстилю ЛНАМ Є. Арофікіна, М. Бавструка, І. Боднара, М. Жиліної, Г. Кусько, Т. Печенюк, З. Семак, О. Мінька. Опрацьовані каталоги викладачів та випускників кафедри художнього текстилю ЛНАМ та відділу художнього ткацтва ЛФКДУМ ім. І. Труша, які видавались у цей період, журнали «Образотворче мистецтво», «Художник». Корисна інформація для другого періоду була зібрана шляхом інтерв'ю у діючих викладачів цих кафедр.

До третьої групи джерел належать архіви ЛНАМ 1990–2013 рр., фонди музею ЛНАМ, посібники викладачів С. Бурак, В. Дубовик, Г. Стеблій, фонди кафедри художнього текстилю ЛНАМ (курсіві студентські роботи), каталоги художників М. Жиліної, В. Дубовик, С. Бабкова, часто використовується інтерв'ю. Безпосередньо особисті спостереження автора є одним з джерел для цього періоду. Опрацьовані фотоматеріали, надані викладачами, випускниками, здійснювала безпосередня фотофіксація під час навчального процесу, при відвідуванні дипломних захистів, виставок студентів, викладачів та випускників. Додатковим джерелом сучасного періоду є матеріали наукових конференцій – викладацького складу та студентських, які дають уявлення про тенденції наукового зацікавлення, зокрема у художньому текстилі. До джерел належить участь автора у етнографічних практиках.

У підрозділі 1.3. «Теоретико-методологічні засади праці» висвітлено методологічні позиції дисертації. Дослідження здійснене на засадах системності та комплексного підходу, що уможливило об'єктивний та різнобічний підхід до проблеми. Використано історичний метод, що дозволив вивчити предмет у контексті конкретного історичного періоду. При виконанні поставлених завдань були застосовані теоретичні та емпіричні методи дослідження. З теоретичних застосовувалися наступні: діахронний та синхронний розгляд матеріалу, аналіз та синтез, індуктивний та дедуктивний методи, гіпотеза. До емпіричних належали: спостереження, порівняння, інтерв'ю, експеримент.

У дисертації застосовано методи синхронного та діахронного розгляду матеріалу. Метод на діахронному рівні виявив динаміку мистецької освіти від середини XIX ст. і дотепер. Синхронний розгляд матеріалу дав можливість розглядати події та явища у межах одного часового зрізу. В цьому контексті корисним був метод порівняння, який застосовувався для виявлення професійних успіхів учнів під час навчального процесу та після його завершення.

Для збору фактологічного матеріалу застосовувався метод інтерв'ю. Індуктивний метод застосовувався для вивчення особливостей методик навчальних дисциплін на кафедрі художнього текстилю. Метод дедукції був корисним для виявлення окремих явищ, що впливали з засадничих позицій, а саме – при вивченні архівних джерел була виявлена система, яка направляла навчальні пріоритети, що висвітлювались в статутах закладів. Ці пріоритети впливали на розвиток навчальних методик. Метод гіпотези застосовувався як похідний дедуктивного щодо поширення методики Р. Шалленфельд. Весь фактологічний, історіографічний матеріал, дані архівів піддавались аналізу для диференціації явищ, виявлення їх характерних ознак. Метод синтезу застосовувався для узагальнення матеріалу, підведення підсумків.

Розділ 2. «Структура, організація й осередки мистецької освіти у галузі текстилю в Галичині останньої третини XIX – I половини XX ст.» складається з двох підрозділів у яких з'ясовано діяльність шкіл, навчальних майстерень, курсів в Галичині у галузі текстилю, а також методики, за якими навчали у ремісничих школах.

У підрозділі 2.1. «Методики викладання дисциплін в навчальних закладах Галичини з підготовки фахівців у галузі текстилю II половини XIX – початку XX ст.» розглянуті педагогічні методики Р. Шалленфельд, К. Гомоляча, В. Крицінського, В. Ястшембовського, А. Бушека. Висвітлене виникнення методики Р. Шалленфельд, директорки вищої жіночої школи в Берліні, яку вона впровадила для викладання жіночих робіт в своєму закладі. Методика була ефективною і поширилась в інших німецьких школах жіночих робіт. У жіночих фахових школах Галичини методика була запроваджена та адаптована в кінці XIX – на початку XX ст.

З'ясований методичний доробок теоретика мистецтва, художника, педагога К. Гомоляча щодо ткацтва та батіка. Акцент робився на комплексному вивченні орнаменту та застосуванні різних його видів. Невіддільність орнаменту від ремесла (із урахуванням технічних засобів) є важливою компонентою теорії К. Гомоляча, суголосною нашому дослідженню, оскільки принцип пошуку композиції твору з урахуванням його призначення не перестає бути актуальним. К. Гомоляч відстоював потребу виділення орнаменту в окрему дисципліну, незалежну від навчання рисунку.

Розглянутий метод навчання рисунку В. Крицінського, професора рисунку, директора Львівської художньо-промислової школи у Львові. В. Крицінський акцентував увагу на важливості фантазії, вихованні доброго смаку студента

через самостійну роботу та виправлення своїх помилок. Важливим методом, що уможливило створення якісних творів, педагог вважав вивчення природи.

Висвітлено педагогічну діяльність керівника ткацької майстерні «Краківських майстерень», організатора художнього кооперативу «Ład», С. Ястшембовського та успіхи його учнів у царині килимарства та жакардового ткацтва. Розглянута методика викладання батіку А. Бушека. Художник, педагог, технолог фарбарства А. Бушек вів батікарську майстерню в «Краківських майстернях». Педагогічний метод Бушека полягав у активізації людської уяви та відмові від копіювання.

Отже, в II половині XIX – на початку XX ст. педагогами Галичини був внесений вагомий теоретичний вклад в справу мистецької педагогіки, зокрема, у галузі художнього текстилю. Методики, розглянуті у розділі мають наступні об'єднуючі фактори: системність, послідовність, ретельність вивчення предмету, розвиток мислення учня щодо вартості виконаної роботи, практичне значення в мистецькій освіті Галичини.

У підрозділі 2.2. «Діяльність шкіл, навчальних майстерень, курсів в Галичині у галузі текстилю» з'ясовано структуру органів державної влади в Галичині, якій підпорядковувались мистецькі школи. Висвітлюється діяльність текстильних товариств, спілок: ткацького товариства в Глинянах, при якому 1894 р. постала ткацька школа, Косівського ткацького товариства, Спілки «Гуцульське мистецтво» в Косові, Гуцульського об'єднання кустарних промислів, Спілки ткацтва в Блажевій, Ткацької спілки в Кросно, Галицького крайового товариства ткацького промислу, Крайового ткацького наукового верстата у Ланцуті, Крайового ткацького верстата в Горлицях, Спілки ткачів у м. Дембовець. Товариства займалися організацією промислових шкіл та виробничих майстерень, у школах організувалися навчальні курси. Важливу роль у розвитку діяльності спілок відігравали музеї та проведення виставок. Здійснено огляд діяльності музеїв: Міського промислового музей, Київського художньо-промислового музею, Церковного музею у Львові (нині Національний музей ім. А. Шептицького). А також виставок: рільничо-промислової виставки – у Львові (1877) та Кракові (1887), загальної крайової виставки (1894) у Львові, крайової виставки у Львові (1913). У виставковій діяльності брали активну участь сестри Кульчицькі, Я. Музика, М. Дольницька, О. Окуневська, творчість котрих становила значний внесок в українське мистецтво, була зразком і прикладом для збереження та розвитку художнього текстилю.

У дисертації диференційовано текстильні школи кінця XIX – початку XX ст. за професійним спрямуванням. Розглянуті текстильні школи, навчальні майстерні та курси: ХПШ у Львові, Промислово-ткацька школа в Глинянах, школа в Корчині, Промислово-ткацька школа в Глинянах, навчальний заклад в с. Дроговиже, ткацька навчальна майстерня в Блажевій, навчальна ткацька майстерня в Корчині, навчальна майстерня в Косові, крайова професійна ткацька майстерня в с. Вілановичі, Коронкарська школа в Каньчусі, Крайова коронкарська школа в Закопане (з виробництва мережива), ткацький курс в

Бережанах, курси мереживного виробництва в м. Бобова, фахові курси жіночих робіт при відділовій жіночій школі в Кракові.

Школи крайові переважно мали однаковий характер статутів, які затверджувались Краєвою шкільною Радою і Крайовим Комітетом з поправками на фахове спрямування школи. Конгреси піднімали питання, спільні для конкретного фаху з ціллю їх систематиції та вирішення. З текстильної галузі в Галичині в означений період виділені школи таких видів: коронкарські, гаптярські, ткацькі, робіт жіночих.

Розділ 3 «Професійна освіта в галузі художнього текстилю в Україні у 1946–1980-х рр.: ЛДПДМ та ЛУПДМ ім. І. Труша» складається з трьох підрозділів. Висвітлена діяльність кафедри художнього текстилю ЛНАМ (тоді Львівського державного інституту прикладного та декоративного мистецтва) у хронологічних межах 1946–1980-і рр. В радянський період тісним був зв'язок освіти та промисловості. З цієї позиції розглянуті фабрики, що були виробничими базами для студентських практик та дипломних робіт.

У підрозділі 3.1. *«Становлення, методичний та творчий розвиток кафедри художнього текстилю ЛДПДМ у 1946 – 1980-х рр.»* з'ясована законодавча база щодо мистецької освіти в радянській Україні. Проаналізована структура Львівського державного інституту прикладного та декоративного мистецтва (ЛДПДМ) від його заснування та протягом означеного періоду (щодо кафедри текстилю). У Додаток Б винесена історична довідка ЛДПДМ (Б.4.1).

Проаналізовані програмні напрямки на основі архівних даних, методичних розробок, інтерв'ю. Оскільки в радянський період кафедра готувала фахівців для промисловості, важливим було виконання дипломних робіт на промислових текстильних підприємствах. Список дипломних робіт випускників 1953–1980-х років, що виконувались на виробничих текстильних підприємствах укладені в таблицю Б.4.3 (Додаток Б). Проаналізовані зміни в розвитку кафедри художнього текстилю в 1970–80-х рр. Простежені зміни в структурі кафедри, впровадження нових програм, проходження практик, співпраця із зарубіжними ВНЗ.

У підрозділі 3.2. *«Методичні розробки кафедри художнього текстилю ЛДПДМ та відділу художнього текстилю ЛУПДМ ім. І. Труша в 1946 – 1980-х рр.»* проаналізовані зміни, які відбулися на відділі ткацтва ЛУПДМ у викладацькому складі, нових методиках викладання композиції. У цей час спеціальні дисципліни викладали В. Цьонь, Н. Дзюбей, І. Чумак.

Розглянуті методичні розробки І. Боднара, М. Жилиної, З. Семак. Одним з важливих аспектів виконання курсових завдань для обох закладів було вивчення музейних фондів, що було пов'язано із розумінням українського народного мистецтва як бази сучасної мистецької практики.

У підрозділі 3.3. *«Виробничі практики на підприємствах як частина навчально-методичного циклу кафедри художнього текстилю ЛДПДМ»* розглянуті виробничі бази, на яких проходила виробнича практика студентів. Підготовлений архівний матеріал організований в таблицю. Однією з важливих

виробничих баз була Львівська ткацька фабрика, з'ясована її історія та співпраця з кафедрою художнього текстилю ЛНАМ.

До пріоритетів мистецької освіти у галузі текстилю в радянський період відносимо: 1) Зв'язок освіти і промисловості. Підготовка фахівців з художнього текстилю для роботи на підприємствах. 2) Ідеологічний контроль. 3) Розвиток тематичних гобеленів. Поширення монументальних гобеленів громадського призначення. 4) Запровадження комплексних дипломних проєктів, що включають роботи студентів різних спеціальностей. 5) Впровадження та розвиток навчання у батикарських техніках. 6) Запровадження об'ємних композицій в текстилі. 7) Поглиблення інтересу до наукових досліджень.

Розділ 4 «Мистецька освіта Львова в галузі художнього текстилю в період незалежності» охоплює останній період дослідження – від 1990 р. і донині.

У підрозділі 4.1. *«Пріоритети розвитку мистецької освіти у галузі текстилю в 1990 – 2000-х рр.»* здійснений огляд змін, що відбулись в Україні з її проголошенням як незалежної держави (поділ на освітньо-кваліфікаційні рівні, нові програми та техніки, посилення наукових досліджень). З'ясована законодавча база мистецької освіти у галузі текстилю.

Проаналізовані зміни в студентських практиках кафедри художнього текстилю на основі архівних даних та інтерв'ю. Розглянутий стан виробничих практик цього періоду. Виявлене посилення наукової роботи студентів та випускників кафедри художнього текстилю ЛНАМ. Аналіз нових технік, програм та методик кафедри здійснений на основі їх застосування в дипломних роботах, творчих роботах студентів та викладачів кафедри.

У підрозділі 4.2. *«Методична, творча та наукова діяльність викладачів кафедри художнього текстилю ЛНАМ»* розглянута діяльність викладачів кафедри художнього текстилю ЛНАМ. Надається увага педагогічній, методичній, творчій, організаційній та науковій діяльності викладачів, що нині працюють на кафедрі. Розглянутий педагогічний шлях та методичний доробок Т. Печенюк (зав. кафедри), запровадження нею (спільно зі З. Шульгою) вивчення сакральних тканин для християнського храму, напрямок «Новий текстиль» та техніки печворку в курсовому та дипломному проєктуванні (автор Г. Кусько), методика М. Жилиної у галузі ситодруку, організаційну та творчу діяльність І. Мурачик, методичні розробки у галузі теорії ткацьких переплетень В. Дубовик та Г. Стеблій, внесок Х. Чабан в опрацювання архівних матеріалів Карла Звіринського, педагогічну та творчу діяльність А. Попової, Д. Пшеничного, О. Опарія, К. Кусько. А також методичний доробок викладачів, що донедавна працювали на кафедрі художнього текстилю ЛНАМ, О. Мінька, М. Токар, З. Семак, В. Горак, С. Бурак, І. Боднара.

У підрозділі 4.3. *«Запровадження, динаміка та перспективи розвитку дисципліни «Комп'ютерне проєктування» в навчальному процесі кафедри художнього текстилю ЛНАМ»* розглянутий розвиток дисципліни «Комп'ютерне проєктування у програмах Adobe Photoshop та Adobe Illustrator», її роль в навчальному процесі кафедри художнього текстилю ЛНАМ, зв'язок з

дисциплінами «Композиція» та «Робота в матеріалі». Програма була розроблена викладачем кафедри С. Бурак спеціально з урахуванням текстильної спеціалізації. В контексті програми були проведені виставки «Комп'ютер і текстиль» (2012 і 2015 рр.). Нині дисципліну викладають К. Кусько та К. Цуркан.

Підрозділ 4.4. «Педагогічна й творча діяльність випускників кафедри художнього текстилю ЛНАМ та відділу художнього ткацтва ЛДКДУМ ім. І. Труша» спрямований на висвітлення діяльності у Косівському інституті прикладного та декоративного мистецтва Львівської національної академії мистецтв, Київському державному інституті декоративного і прикладного мистецтва і дизайну ім. М. Бойчука, Вижницькому коледжі прикладного мистецтва ім. В. Шкрібляка, Придністровському державному університеті ім. Т. Г. Шевченка, Львівському державному коледжі декоративно-ужиткового мистецтва ім. І. Труша, Львівській державній школі народних мистецтв. Це викладачі, які творчо працюють у напрямках ткацтва, батікарства, костюму, реставрації тканин, ліжникарства, та запроваджують техніки в навчальний процес: В. Дутка-Жаворонкова, Л. Покусинська, М. Шеремета, О. Борисова, О. Хоменко, Н. Сеник, О. Петрашук-Гинга, Л. Квасниця-Амбіцька, О. Барна, С. Канас, М. Янко.

ВИСНОВКИ

1. У дисертації проаналізована спеціальна література з теми дослідження. Це дозволило: знайти важливий матеріал щодо художньо-стилістичних особливостей народного та професійного текстилю за етнографічним районуванням; допомогло в з'ясуванні структури та специфіки професійної мистецької освіти другої половини ХІХ – початку ХХ ст. Опрацьовано низку наукових праць з етнології, історії, мистецтвознавства, об'єктами яких були: види народного текстилю (тканини, ткацтво, килимарство, вибійка тощо), види професійного текстилю (розписний текстиль, мистецтво тканини тощо), мистецька освіта – це дозволило виявити потребу в узагальнюючій праці, яка б об'єднала вивчення цих видів мистецтва текстилю в контексті освіти як чинника збереження традиції та розвитку сучасного художнього текстилю.

2. Перший хронологічний період дослідження (друга половина ХІХ – перша половина ХХ ст.) має наступні результати: з'ясовано, що для цього часу є характерним розвиток народного текстилю та ремісничої освіти для збереження та поширення народних промислів. Згідно аналізу архівних джерел розширено та уточнено структуру та організацію системи органів державної влади і управління, яким підпорядковувалися народні промисли та мистецька освіта в Галичині на кінець ХІХ – початок ХХ ст. Так, структура мистецької освіти на Львівщині кінця ХІХ – початку ХХ ст. була наступною: Міністерство віросповідань і освіти (м. Відень) було створене 1849 р. для керівництва навчальними і релігійними установами. Припинило діяльність на території

Галичини у 1918 р. Йому підпорядковувався V Департамент Галицького Намісництва (1854–1921). Для управління шкільними справами, у 1867 р. було організовано Крайову шкільну раду, головою якої став намісник. У 1921 р. остання була реорганізована в Кураторію Львівського шкільного округу, діяла до 1939 р. на території Львівського, Тернопільського та Станіславського воєводств. Фаховим органом для справ шкільництва промислового в Галичині була установа при Відділі Крайовому – Комісія Крайова.

3. Виявлено, що статuti затверджені Крайовою шкільною радою та Крайовим Комітетом були схожими, з поправками на фахове спрямування шкіл. Здійснено диференціацію та систематизацію текстильних шкіл за вузькопрофесійним спрямуванням. В результаті цього було знайдено наступні форми ремісничої освіти в другій половині ХІХ – першій половині ХХ ст.: ремісничі профспілки, музеї, промислові школи, навчальні майстерні, навчальні курси. Ці форми соціально взаємодіяли між собою завдяки мандрівним вчителям ремесла, друкованим виданням, виставкам, конференціям, конгресам. Розроблені таблиця та карта текстильних осередків Галичини, які діяли на кінець ХІХ – початок ХХ ст., в яку увійшли школи, майстерні та курси коронкарства, гаптярства, ткацтва та професійні жіночі школи. У Львові та його околицях були розвинені школи всіх чотирьох видів. У Східній Галичині найбільше було ткацьких шкіл. В 1890-х рр. осередки ткацького промислу вже існували в Кросно, Корчині, Дембовці, Блажовій, Ясеніці, Домараджі, Глинянах, Косові. У населених пунктах, де з різних причин не було можливості відкрити школу, організовувалися навчальні курси, на котрі спрямовувалися мандрівні вчителі. Така практика була поширена у галузі ткацтва, гаптярства, шиття.

4. Виявлено, що в ткацьких школах послідовно вивчався процес створення різноманітних художніх тканин (ремізних та жакардових), починаючи від підготовки та пробирання основи до готового виробу. Курс навчання формувався таким чином, щоб випускник ткацької школи володів знаннями та навичками для відкриття власної ткацької майстерні. Цей висновок для нас є важливий тим, що є свідченням тяглості традиції. Оскільки дотепер освіта у галузі текстилю досліджуваного регіону передбачає набуття вправності на кожному з цих етапів з вивченням особливостей народної орнаментики перед безпосереднім проектуванням текстилю.

5. У ході дослідження було логічним провести аналіз методичного доробку викладачів навчальних закладів. Проаналізовано методики Р. Шалленфельд, К. Гомоляча, В. Крицінського, В. Ястшембовського, А. Бушека. Виявлено, що ці методики мають наступні об'єднуючі характеристики: системність, послідовність, ретельність вивчення предмета, розвиток мислення учня щодо цінності виконаної роботи. Важливий методичний вклад щодо розвитку традицій народного ткацтва знайшов зробив К. Гомоляч, який розробив власну

ступеневу систему у вивченні орнаменту від елементу до орнаментальних композицій. Важливим у методиці автора є твердження, що орнамент базується не на рисунку, а на ремеслі, оскільки матеріал та техніка виконання диктує пропорції, характер, пластику орнаментального наповнення виробу. Усі ці характеристики, які на той час мали новизну, нині логічні і є частиною сучасної методики, тому можемо їх віднести до художньо-освітніх традицій регіону. Назва однієї з методик (методика Р. Шалленфельд) зустрічалась нам при опрацюванні архівних джерел щодо діяльності дівочих ремісничих шкіл Галичини, однак жодної інформації у спеціальній літературі та архівах про неї не було знайдено. В результаті пошукової роботи суть цієї методики була з'ясована та введена у науковий обіг.

6. Щодо другого хронологічного періоду (1946–1990 рр.) простежено: в період існування УРСР розвиток професійної мистецької освіти відбувався у напрямку підготовки фахівців для промисловості. Шляхом аналізу фондів Державного архіву Львівської області (ДАЛО) з'ясовано структуру системи освіти. Так, на 1946 р. мистецькою освітою займався Комітет в справах мистецтв УРСР, в 1953 р. Комітет був ліквідований, з того часу мистецька освіта належала до компетенції міністерств. У 1946–1980-х рр. у Львові працюють два провідні заклади, що дають фахову освіту в галузі художнього текстилю, – Львівський державний інститут прикладного та декоративного мистецтва (ЛДПДМ) та Львівське училище прикладного та декоративного мистецтва (ЛУПДМ).

7. Діяльність ЛДПДМ була тісно пов'язана з текстильними підприємствами. Ці підприємства висували основні критерії для підготовки фахівців. Водночас вони були виробничими базами для практик, замовниками рисунків для тканин та технічними виконавцями дипломних робіт (оскільки частина дипломних робіт виконувалась на текстильних підприємствах). В додатки увійшли таблиці, сформовані на основі інформації, зібраної з архівних джерел. Це таблиці баз виробничої практики, карта українських баз виробничої практики, списки баз Української, Російської та інших радянських республік, а також таблиці, що відображають дипломні роботи випускників 1953–1980-х років, які виконувалися на виробничих текстильних підприємствах. Для порівняння у 1957 – кафедра художнього текстилю співпрацювала з 16 текстильними підприємствами, 4 з них були постійними та закріплювались договорами на 5 років. Інші кафедри мали в середньому 1–3 бази. Це дає підстави стверджувати, що підготовка фахівців для промисловості у радянський час була найтісніше пов'язана з кафедрою текстилю ЛДПДМ. Щодо відділення текстилю ЛУПДМ, – таких зв'язків (за архівними даними) не спостерігається, відповідно у цьому закладі продовжують зберігати традиції народного ткацтва, які мають тяглість через діяльність Львівської художньо-промислової школи, на базі якої згодом постало ЛУПДМ.

8. Виявлено, що попри складні умови для національного ствердження у професійному текстилі та освіті була збережена народна компонента. Зауважимо, що до створення ЛДПДМ професійне мистецьке середовище Львова було сформоване, важливий вклад внесли такі постаті, як О. Кульчицька, Я. Музика, К. Звіринський, Г. Липа-Захаріясевич, Р. та М. Сельські, М. Бойчук, П. Ковжун, О. Новаківський, митрополит А. Шептицький, інші. На нашу думку це один з чинників, які вплинули на збереження національної культури у мистецтві в радянський час. Серед опрацьованих фотоджерел, в списках випускників зустрічаємо дипломні роботи, в яких передана комуністична ідеологія, це підтверджується інформацією з дипломних записок періоду 1953–1980-х рр. Однак на противагу цій тенденції паралельно розвивається інша – вивчення народного мистецтва. Проводилися етнографічні практики, було залучене вивчення традиційних технік ткацтва у оснащених ткацькій майстерні, дослідницькі розвідки викладачів і студентів апробувалися на конференціях та були опубліковані в статтях, виконувалися дипломні проекти за мотивами народного мистецтва.

У 1985 р. на кафедрі художнього текстилю ЛДПДМ було створено дві спеціалізації: «художній розпис» та «художнє ткацтво. Відповідно до цього, було розширено методичне забезпечення та впроваджене вивчення нових текстильних технік, дипломне проектування розширило межі текстильних технік та засобів формотворення. Паралельно з цим посилювалося вивчення народної орнаментики та видів народного мистецтва, одним з яких є писанкарство (як український прототип техніки «гарячого батіку»).

9. Згідно третього періоду дослідження з'ясовано: однією з перших нових тенденцій у професійному художньому текстилі, яка була впроваджена в період незалежності України, було вивчення сакральних тканин християнських храмів. Що свідчить про повернення до національного дискурсу від тоталітарного режиму, коли атеїзм був частиною державної ідеології. У цей період в Україні захищаються дисертації, де вивчаються різні аспекти християнської культури, в тому числі з позиції художнього текстилю. Перехід на ступеневу форму освіти посилює потребу наукової роботи, оскільки освітній рівень «Магістр» передбачає постановку та вирішення актуальних наукових питань. На кафедрі художнього текстилю ЛНАМ та на відділі художнього ткацтва ЛФКДУМ ім. І. Труша виконуються курсові та дипломні роботи на сакральну тематику.

10. Виявлено, що згідно запитів часу та розвитку художнього текстилю, який, за спостереженнями науковців має розвиток у міжнародному просторі, – відбуваються зміни в мистецькій освіті. Сучасна мистецька освіта у галузі текстилю має виклики до багатофункціональності. Відтак запроваджуються нові спеціальні дисципліни, нові техніки, відбувається динамічне розширення формотворчих засобів. Як-от вивчення графічних редакторів (на кафедрі

художнього текстилю ЛНАМ) та вивчення технік реставрації тканин (на відділі художнього ткацтва ЛФКДУМ ім. І. Труша).

11. Проаналізовано художню та методичну діяльність викладачів кафедри художнього текстилю ЛНАМ, викладачів відділу художнього ткацтва ЛФКДУМ ім. І. Труша, випускників цих кафедр, які працюють у галузі текстилю. Встановлено, що спеціалісти з професійною освітою у галузі текстилю об'єднані однією метою – розвивати та гідно представляти на міжнародному рівні «українське обличчя художнього текстилю», водночас за способом досягнення цієї мети можемо виділити дві групи спеціалістів: одна група працює у напрямку збереження традицій народного текстилю, інша група – у напрямку пошуку та комбінування нових технік, засобів та технологій. У творчості художників, які працюють в нетрадиційних техніках також присутні етнічні мотиви. У обох групах діє етнокультурний аспект.

12. Узагальнюючи результати нашого дослідження зазначимо, що в художньому текстилі та освітній практиці досліджуваного регіону було присутнє запозичення позитивного досвіду інших держав щодо текстильних технік, засобів та технологій, однак цей досвід осмислювався та інтерпретувався згідно української етнічної культури та протягом історії не змінив національної самоідентичності.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографія:

1. Цуркан К. С. Художній текстиль на Львівщині в другій половині ХІХ – на початку ХХІ ст.: освітньо-культурний аспект. Львів: Інститут народознавства НАН України, 2021. 276 с.

Статті у фахових наукових виданнях:

2. Цуркан К. С. Структура, організація й осередки мистецької освіти у галузі текстилю в Галичині останньої третини ХІХ – початку ХХ ст. *Народознавчі зошити*. 2016. № 1. С. 153–170.

3. Цуркан К. С. Методика Розалії Шалленфельд. Її виникнення та застосування в навчальному процесі у жіночих фахових школах Галичини кін. ХІХ – поч. ХХ ст. *Народознавчі зошити*. 2016. № 6. С. 1404–1412.

4. Цуркан К. С. Роль етнографічних практик у формуванні етнічної складової сучасного текстилю (на матеріалах етнографічних практик кафедри художнього текстилю ЛНАМ). *Народознавчі зошити*. 2021. № 4. С. 870–883. (ERIH PLUS).

5. Цуркан К. С. Сучасний український професійний текстиль: нові засоби образотворення. *Zaporizhzhia Historical Review*. 2021. № 57. С. 133–147. (Index Copernicus, ERIH PLUS).

Публікації, що додатково відображають результати дослідження:

6. Цуркан К. С. Роль музейно-виставкової діяльності у розвитку мистецької освіти в галузі художнього текстилю у Західній Україні. *Аркадія ОНПУ України*. 2013. № 4–05/7. С. 36–38.

7. Цуркан К. С. Творчо-методичні пріоритети кафедри художнього текстилю ЛНАМ у 1970–1980-х рр. *Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті*. ХДАДМ. 2015. № 3. С. 106–111.

8. Цуркан К. С. Становлення та розвиток кафедри художнього текстилю ЛНАМ у 1946–1960-х рр. *Вісник ХДАДМ*. 2015. № 5. С. 84–91.

9. Цуркан К. С. Викладачі кафедри художнього текстилю Львівської національної академії мистецтв (ЛНАМ). *Вісник ХДАДМ*. 2015. № 7. С. 72–81.

10. Цуркан К. С. Художній текстиль України у спеціальній літературі як предмет наукового пошуку. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку*. Наукові записки РДГУ. 2014. Вип. 20. Т. 1. С. 196–200.

11. Цуркан К. С. Львівське жакардове ткацтво: досвід ЛНАМ та Львівської ткацької фабрики. *Рукопис: ЛНАМ*. 2013–2014. Вип. 3. С. 154–162.

АНОТАЦІЯ

Цуркан К. С. Народний та професійний текстиль на Львівщині в другій половині ХІХ – на початку ХХІ ст.: освітньо-культурний аспект. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук (доктора філософії) за спеціальністю 07.00.05 «Етнологія». – Інститут народознавства НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, Львів, 2021.

Наукова праця спрямована на вивчення ремісничої та професійної освіти як чинника збереження традиції та розвитку художнього текстилю від другої половини ХІХ ст. – донині. Важливим джерелом було вивчення документів архівів ЦДІАЛ, ДАЛО, ЛНАМ. Результатом дослідження є аналіз структури мистецької освіти, проведена авторська диференціація текстильних шкіл, з'ясовані виробничі бази проведення практик ЛНАМ, виявлені педагогічні методики, пріоритети розвитку навчальних закладів Львівщини в галузі текстилю протягом означеного періоду. Встановлено, що в художньому текстилі та освітній практиці досліджуваного регіону було присутнє запозичення досвіду інших держав, однак цей досвід інтерпретувався згідно української етнічної культури та протягом історії не змінив національної самоідентичності.

Ключові слова: Україна, Львівщина, народний текстиль, професійний текстиль, мистецька освіта, національна культура, мистецтво, методика, викладач, вишкіл, текстиль, ткацтво, розпис, сучасна освіта, виставка, творчість.

SUMMARY

Tsurkan K. S. Folk and professional textiles in the Lviv region in the second half of the XIX – early XXI century: educational and cultural aspect. – The manuscript.

The thesis for obtaining a scientific degree of the candidate of historical sciences (IE PhD) according to the specialty 07.00.05. – Ethnology. Institute of Ethnology of the National Academy of Sciences of Ukraine, Institute of Ukrainian Studies. I. Krypyakevych of the National Academy of Sciences of Ukraine, Lviv, 2021.

The proposed thesis is aimed at studying of craft and vocational education as a factor in preserving the tradition and development of artistic textiles. Chronological boundaries cover the period from the second half of the XIXth century to the beginning of the XXI century. In the scientific work is considers the formation and development of professional education in the domain of artistic textiles. Among the factual sources, the main ones are: the funds of the Central State Historical Archive of Lviv (CSHAL) and the State Archive of Lviv Region (SALR), Archive of Lviv National Academy of Arts (LNAA). These sources form the documentary basis of the study. With their help were revealed of the structure and methodical priorities of art education in the textile centers of the Lviv district of the Kingdom of Galicia and Volodymyriya: Lviv Professional College of Decorative and Applied Arts by the name Ivan Trush (LPCDAA) and Lviv National Academy of Arts (LNAA). The result of the research is the analysis of the structure of art education, the author's differentiation of textile schools, the industrial bases of LNAA practices, the pedagogical methods, the priorities of development of educational institutions of Lviv region in the domain of artistic textiles during this period. It was established that in the artistic textiles and educational practice of the studied region there was a borrowing of the experience of other states, but this experience was interpreted according to the Ukrainian ethnic culture and throughout history did not change the national identity.

Key words: Ukraine, Lviv region, folk textiles, professional textiles, art education, national culture, art, methods, teacher, education, textiles, weaving, painting, modern education, exhibition, creativity.

Підписано до друку 19.08.2021.
Формат 60x90 1/16. Папір офсетний.
Умовн. друк. арк. 0,9.
Шрифт: Times New Roman
Наклад 100 прим. Зам. № 29

Друк ПП “Ощипок М. М.”
Адреса: м. Львів, вул. С. Бандери, 45
№ свід.: 0670155
Тел./факс: (032) 238-74-60
e-mail: ommzmik@ukr.net